

УПРАВЛІНСЬКІ ТА ПЕДАГОГІКО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОСВІТИ

УДК 378.22

DOI: 10.32342/2522-4115-2020-1-19-44

Н.П. ВОЛКОВА,

*доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)*

О.В. ЛЕБІДЬ,

*доктор педагогічних наук, професор кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи
ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» (м. Дніпро)*

ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ПРАКТИКИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З УПРАВЛІННЯ ЗАКЛАДОМ ОСВІТИ У ВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ АЛЬФРЕДА НОБЕЛЯ»

У статті розкрито значення управлінської практики у процесі професійної підготовки майбутніх магістрів з управління закладом освіти. На прикладі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» розкриваються особливості організації управлінської практики здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» зі спеціальності 073 Менеджмент. Акцент зроблений на тих аспектах її організації, які, на думку авторів, можуть бути корисні колективам випускових кафедр інших українських закладів вищої освіти для впровадження в їхню діяльність з підготовки майбутніх керівників закладів освіти. Розроблено зміст управлінської практики згідно з **результатами навчання, які подано в освітньо-професійній програмі «Управління навчальним закладом»**. Визначено мету і завдання управлінської практики, подано характеристику об'єктів (кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи, дошкільні заклади освіти, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої освіти, позашкільні заклади освіти, школи-інтернати тощо) і суб'єктів (майбутні магістри з управління закладом освіти, завідувач кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи та його заступник, керівник практики від кафедри та керівник-наставник від закладу освіти – бази практики) управлінської практики майбутніх магістрів з управління закладом освіти. Подано стислу характеристику етапів управлінської практики (підготовчо-ознайомлювальний, дослідницький, аналітичний, звітний). Детально охарактеризовано вимоги до керівника-наставника від закладу освіти, в якому магістрант проходить управлінську практику, а також обов'язки керівника практики від кафедри. У висновках окреслено напрями подальшого вдосконалення організації управлінської практики для майбутніх магістрів з управління закладом освіти в ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля».

Ключові слова: управлінська практика, управління закладом освіти, магістр з управління закладом освіти.

В статье раскрыто значение управленческой практики в процессе профессиональной подготовки будущих магистров по управлению учебным заведением. На примере ВУЗ «Университет имени Альфреда Нобеля» раскрываются особенности организации управленческой практики соискателей второго (магистерского) уровня высшего образования, обучающихся по образовательно-профессиональной программе «Управление учебным заведением» по специальности 073 Менеджмент. Акцент сделан на тех аспектах ее организации, которые, по мнению авторов, могут быть полезны кол-

лективам випускаючих кафедр других українських вищих учебных заведений для внедрения в их деятельность по подготовке будущих руководителей учебных заведений. Разработано содержание управленческой практики согласно результатам обучения, которые представлены в образовательной-профессиональной программе «Управление учебным заведением». Определены цели и задачи управленческой практики, дана характеристика объектов (кафедра инновационных технологий по педагогике, психологии и социальной работе, дошкольные учебные заведения, учреждения общего среднего образования, высшие учебные заведения, внешкольные учебные заведения, школы-интернаты и т.п.) и субъектов (будущие магистры по управлению учебным заведением, заведующий кафедрой инновационных технологий по педагогике, психологии и социальной работе и его заместитель, руководитель практики от кафедры и руководитель-наставник от учебного заведения – базы практики) управленческой практики будущих магистров по управлению учебным заведением. Представлена краткая характеристика этапов управленческой практики (подготовительно-ознакомительный, исследовательский, аналитический, отчетный). Подробно охарактеризованы требования к руководителю-наставнику от учебного заведения, в котором магистрант проходит управленческую практику, а также обязанности руководителя практики от кафедры. В выводах обозначены направления дальнейшего совершенствования организации управленческой практики для будущих магистров по управлению учебным заведением в ВУЗ «Университет имени Альфреда Нобеля».

Ключевые слова: управленческая практика, управление учебным заведением, магистр управления учебным заведением.

Постановка проблеми. Управлінська практика є невід’ємною складовою програми підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» зі спеціальності 073 Менеджмент. Програма підготовки розглядає проходження управлінської практики в закладах освіти як важливу складову професійної підготовки майбутнього керівника до виконання посадових обов’язків, практичне випробування теоретичних знань, перевірку набутих ділових якостей.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема організації різних видів практик студентів-магістрів розглядається в працях В. Дергачової, Ж. Жигалкевич, В. Голюк, К. Камішової, М. Кравченко, З. Лазаревої, І. Луценко, І. Манаєнко, А. Падун, Н. Ситник та ін. Особливості, зміст та види управлінської практики магістрантів стали предметом досліджень А. Долженкова, Г. Єльнікової, С. Немченка, О. Птахіної, Т. Сорочан, Н. Черненко та ін.

Мета статті – на прикладі ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» розкрити особливості організації управлінської практики магістрантів, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» зі спеціальності 073 Менеджмент.

Виклад основного матеріалу. Кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи ВНЗ «Університету імені Альфреда Нобеля», що здійснює спеціалізовану підготовку магістрів за даним напрямом підготовки у своїй діяльності виходить з того, що управлінська практика «виступає сукупним показником освоєння студентами магістерської програми, а її грамотна організація – важлива умова, що дозволяє протягом усього періоду навчання системно з’єднувати їх теоретичну підготовку з практичною роботою» [2] в закладах освіти. Тому колектив кафедри постійно спрямований на підвищення ролі управлінської практики в професійному становленні майбутніх магістрів закладу освіти, а тому і на необхідне вдосконалення її організації з урахуванням змін, що відбуваються в системі освіти України, сучасної специфіки практичної управлінської діяльності та вимог роботодавців.

Відповідно до освітньо-професійної програми «Управління навчальним закладом» [7] управлінська практика у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» організовується в індивідуальній формі з відривом від навчального процесу. У програмі й методичних рекомендаціях розглядаються загальні положення проведення зазначеного виду практики, вибір бази її проходження, питання організації і змісту, підведення підсумків. Терміни та тривалість управлінської практики встановлюються відповідно до навчального плану і річного календарного навчального графіку. Проходження управлінської практики організовується ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля» за затвердженою програмою, яка визначає конкретні цілі та завдання практики. Здійснюється практика на основі договору між Університетом і закладом освіти – базою практики.

Метою управлінської практики є систематизація і поглиблення знань з дисциплін, орієнтованих на управління закладом освіти, реалізація застосування управлінських знань у професійній діяльності, набуття управлінських умінь і навичок у сфері управління закладом освіти, формування інтересу до посади керівника закладу освіти, а також розвиток у магістрантів прикладного типу мислення і отримання ними нових об'єктивних управлінських знань і умінь; формування навичок самостійної науково-дослідної роботи в управлінській діяльності, формування наукового інтересу до конкретного виду управління [3; 4].

Одним із завдань управлінської практики нами визначено збір інформації про управлінську діяльність закладу освіти, нормативно-правових документів, управлінської звітності, внутрішніх положень профільної організації, включаючи внутрішньоорганізаційні стандарти, що дозволяє визначити тенденції зміни факторів зовнішнього і внутрішнього середовища для цілей оцінки ефективності заходів і прийняття стратегічних рішень.

Під час практики магістранти набувають досвіду управлінської діяльності, проявляють власні професійні здібності, мають можливість поглибити, розвинути і закріпити знання з теорії управління закладом освіти, здобуті під час навчання у закладі вищої освіти. Водночас вони мають отримати нові навички практичної роботи з різних напрямів професійної діяльності – оперативного та стратегічного управління, управління змінами та ризиками, саомоменеджменту тощо.

Об'єктом управлінської практики є кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи, дошкільні заклади освіти, заклади загальної середньої освіти, заклади вищої освіти, позашкільні заклади освіти, школи-інтернати тощо. Наприклад, кафедра тісно співпрацює з такими закладами освіти: Дніпровський обласний театральномистецький коледж, Комунальний заклад освіти «Навчально-виховне об'єднання № 28 «Гімназія – школа I ступеня – дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) – центр позашкільної роботи» Дніпровської міської ради, Дитяча художня школа Центру позашкільної роботи «Комунального закладу освіти «Навчально-виховне об'єднання № 28», Комунальний заклад освіти «Міський юридичний лицей наукового спрямування при Університеті митної справи та фінансів» Дніпровської міської ради, Комунальний заклад освіти «Спеціалізована школа № 129 фізико-математичного профілю» Дніпровської міської ради, Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 108» Дніпровської міської ради, Комунальний заклад освіти «Середня загальноосвітня школа № 98» Дніпровської міської ради, Приватний дитячий садок «Ельфів», Центр творчості «Гарбузик», Дніпровський державний коледж технологій та дизайну, Дніпропетровський транспортно-економічний коледж та інші.

Суб'єктами управлінської практики є майбутні магістри з управління закладом освіти; завідувач кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи та його заступник, які здійснюють загальну організацію практики; керівник практики від кафедри та керівник-наставник від закладу освіти – бази практики, які здійснюють пряме керівництво управлінською практикою магістрантів. Керівник практики, який призначається кафедрою, грає, безумовно, важливу роль. Разом з тим великий внесок в успішність управлінської практики роблять представники закладів освіти, що беруть участь в її проведенні. У цьому контексті необхідно детальніше розкрити особливості співпраці кафедри інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи з майбутніми керівниками-наставниками закладів освіти, на базі яких магістранти проходять управлінську практику.

При визначенні потенційного керівника-наставника ми орієнтуємось на те, що наставник – це «той, хто дає поради, навчає; порадник, учитель; наглядач», а «наставляти» – «даючи поради, навчати чогось; наводити, направляти, націлювати тощо у потрібному напрямку, скеровувати, спрямовувати» [6, с. 315]. Головне завдання наставника – допомогти молодому фахівцеві відчувати впевненість у власних силах, розвинути професійну ідентичність, оволодіти знаннями, необхідними для подальшого фахового зростання [8, с. 41]. Отже, наставник, який має досвід і авторитет в закладі освіти, є для майбутнього керівника особистим радником, інструктором, тренером і сприяє його професійному становленню.

Для ефективної співпраці під час управлінської практики наставник має стати авторитетом для майбутнього керівника закладу освіти, завоювати його глибоку довіру і повагу, служити прикладом для наслідування в професійній управлінській діяльності. «При цьому особливе значення має формування дружніх, довірливих стосунків з магістрантом і запобі-

гання негативним проявам поведінки: зарозумілості, нетолерантному ставленню до колег, учнів, батьків, безвідповідальності щодо виконання повсякденних професійних обов'язків тощо» [1, с. 99].

Отже, не кожен керівник закладу освіти може бути наставником. Для цього необхідні специфічні якості. Тому при виборі наставника ми орієнтуємось на певні специфічні компетенції: ентузіазм та емпатію, здатність зрозуміти проблеми магістранта; вміння мотивувати; здатність не лише надавати допомогу, але й забезпечувати взаємовигідність партнерства для обох сторін; готовність сприяти розвитку рефлексії магістранта; здатність до створення невимушеної атмосфери для ефективного обміну досвідом; готовність захищати власного підопічного; вміння одночасно виконувати завдання й обов'язки різного характеру [9, с. 19]; **здатність навчати (уміння структурувати досвід роботи, з передаванням його молодому фахівцеві);** відповідальність (зацікавлений в успіхах підопічного, несе особисту відповідальність за вирішення проблем, які виникають в навчанні), мотивацію (уміння мотивувати інших), впливовість (наявність довірливих відносин з боку керівництва у сфері комунікації), якості лідера (сукупність умінь і здібностей взаємодіяти з групою людей, які здатні забезпечити успішне виконання завдань і функцій) [5]. Звісно, важко очікувати, що потенційний наставник продемонструє всі вищезазначені якості та вміння. Проте кожен наставник має прагнути до ідеалу у розвивати в собі необхідні риси.

Треба зауважити, що магістрант, який навчається за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» – це керівник закладу освіти (дошкільного, загальноосвітнього, професійно-технічного тощо), керівник окремого структурного підрозділу закладу освіти, викладач, вчитель тощо, який у більшості випадків знайомий зі специфікою функціонування закладу освіти та діяльністю керівника. Тому орієнтуємось на те, щоб наставник займав посаду вищу хоча б на один-два рівні, ніж у його підопічного: такий «розрив» забезпечує результативну взаємодію. Цього правила не завжди вдається дотримуватися, але до цього треба прагнути.

З огляду на ідеальну модель керівника-наставника майбутнього магістра з управління закладом освіти кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи проводить підвищення кваліфікації управлінських кадрів сфери освіти у формі навчально-методичних семінарів, навчальних тренінгів, робочих зустрічей, круглих столів, конференцій з обміну досвідом та дискусій. Метою підвищення кваліфікації потенційних керівників-наставників є модернізація управлінських компетентностей керівних кадрів закладів освіти для ефективного керівництва управлінською практикою магістрантів з урахуванням основних напрямів державної політики у галузі освіти, її європейського вектора розвитку.

Важлива роль в організації управлінської практики належить керівнику практики від кафедри, з яким магістрант вирішує приватні, організаційні, змістовні, методичні та інші питання. До обов'язків керівників практики входить таке: перед початком практики перевірити готовність бази практики до прийняття магістрантів; провести інструктаж з магістрантами про порядок проходження практики; забезпечити майбутніх магістрів необхідними документами (направленням, програмою, індивідуальним завданням, темою дипломної роботи, тощо); консультувати з питань збирання й підготовки матеріалів для дипломної роботи, підготовки звіту про практику; у тісному контакті з керівником-наставником забезпечити високу якість її проходження згідно з програмою; сприяти забезпеченню нормальних умов праці, побуту магістрантів та проведенню з ними обов'язкових інструктажів з охорони праці і техніки безпеки; контролювати виконання магістрантами правил внутрішнього трудового розпорядку; брати участь у роботі комісії із захисту звітів з практики; інформувати кафедру про підсумки практики із зауваженнями та пропозиціями щодо її поліпшення [4].

Організація управлінської практики майбутніх магістрів з управління закладом освіти на кафедрі інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи складається з чотирьох етапів:

Етап 1. Підготовчо-ознайомлювальний, який включає проведення:

– семінару-тренінгу «Роль практики в професійному становленні магістрів з управління закладом освіти». Даний захід спрямований на знайомство магістрантів з програмами всіх майбутніх практик, формування уявлень про вимоги до їх освоєння і результатами;

– установчої конференції для магістрантів, у рамках якої вони знайомляться з програмою практики, погоджують з керівником практики вимоги до діяльності магістранта, режиму його роботи, визначають форму звітності, розв'язують інші необхідні питання.

Етап 2. Дослідницький – знайомство з керівником-наставником, ознайомлення з конкретним закладом освіти, аналіз його структури і системи управління, а також вивчення інших аспектів діяльності відповідно до індивідуального завдання на практику. Магістрант безпосередньо в закладі освіти протягом першого тижня практики складає індивідуальний план роботи, який підписує керівник практики від кафедри.

Етап 3. Аналітичний – систематизація та аналіз отриманого фактографічного матеріалу, виявлення проблемних точок, формулювання пропозицій щодо вдосконалення системи управління закладом освіти. Написання звіту. У звіті викладаються основні результати, отримані під час практики.

Етап 4. Звітний. Підготовка результатів управлінської практики до презентації. Магістрант у встановлений термін оформлює звіт про результати практики, одержує письмовий відгук керівника-наставника з оцінкою роботи магістранта. Всі звітні матеріали, магістрант оформлює належним чином і складає в папку, що подає для перевірки керівникові від кафедри. Завершується практика підсумковою конференцією. Дата її проведення оголошується заздалегідь. Магістранти готують виступи, інформаційну наочність, що відображає хід і результати практики. На конференцію запрошуються представники базових установ, які разом із керівниками від кафедри підбивають підсумки роботи магістрантів, висловлюють зауваження й побажання. У формі усних виступів магістрантів та інформаційної наочності відбувається обмін інформацією про специфіку діяльності різних установ, організацій тощо. У результаті, незважаючи на те, що кожен магістрант працював тільки в одній установі, усі вони одержують цілісне уявлення про «професійне коло» майбутньої діяльності. Після підсумкової конференції керівник виставляє магістранту оцінку, в якій враховується: оцінка керівника-наставника, оцінка звітної документації і виступ на конференції.

На кафедрі інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи щорічно оновлюються і постійно доступні як викладачам, так і магістрантам організаційно-методичні матеріали управлінської практики, в яких представлені: програма практики і методичні рекомендації; відомості про терміни практики, дати консультацій, настановних і звітних конференцій; зразки заповнення індивідуального плану і оформлення звітної документації з практики тощо.

Отже, ефективна організація підготовки до управлінської практики дозволяє майбутнім магістрам з управління закладом освіти завчасно вирішити актуальні питання, а з її початком зосередитися виключно на вирішенні поставлених керівниками завдань і виконанні завдань, передбачених програмою практики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, в організації управлінської практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» зі спеціальності 073 Менеджмент у ВНЗ «Університет імені Альфреда Нобеля», є багато позитивних напрацювань, які значущі для його викладачів і магістрантів, а також можуть бути корисні професорсько-викладацьким колективам та магістрантам інших закладів вищої освіти, які здійснюють підготовку менеджерів освіти. Разом з тим кафедра інноваційних технологій з педагогіки, психології та соціальної роботи орієнтована на подальше вдосконалення організації управлінської практики. У найближчій перспективі планується:

1) більш активне залучення представників роботодавців до участі в науково-практичних конференціях для студентів, аспірантів та молодих науковців, науково-методичних семінарах, а також в установчих конференціях з організації управлінської практики;

2) спрямування студентів на пошук можливостей для розширення видів робіт, передбачених програмою управлінської практики та на відображення результатів виконаної роботи тільки в звітній документації, а й у наукових публікаціях, доповідях на науково-практичних конференціях;

3) організація онлайн-установчих конференцій з організації управлінської практики за допомогою платформи ZOOM для магістрантів, які поєднують навчання в магістратурі з роботою;

4) подальше узагальнення та аналіз власного досвіду організації різних видів практики в магістратурі.

Особливу увагу планується приділяти взаємообміну досвідом організації управлінської практики для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти, які навчаються за освітньо-професійною програмою «Управління навчальним закладом» зі спеціальності 073 Менеджмент з іншими закладами країни як істотній умові її вдосконалення.

Список використаної літератури

1. Зембицька М.О. Педагогічне наставництво у системі середньої освіти США / М.О. Зембицька : дис. ... канд. пед. наук ; спец. : 13.00.04. – Тернопіль, 2016. – 324 с.
2. Камышова Е.В. Организация практики студентов магистратуры по направлению подготовки «Социальная работа». Общество: социология, психология, педагогика / Е.В. Камышова, З.Н. Лазарева, 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/organizatsiya-praktiki-studentov-magistratury-po-napravleniyu-podgotovki-sotsialnaya-rabota> (Дата звернення: 10 травня 2020).
3. Кузьменко Ю.А. Проблема вияву лідерської позиції в ході контекстної практичної підготовки та стажування майбутніх магістрів з управління навчальним закладом / Ю.А. Кузьменко // Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2019. – № 1 (17). – С. 243–250. DOI: 10.32342/2522-4115-2019-1-17-30
4. Лебідь О.В. Формування готовності майбутнього керівника загальноосвітнього навчального закладу до стратегічного управління в умовах магистратури : теоретико-методичний аспект: монографія / О.В. Лебідь, Дніпро : Ун-т імені Альфреда Нобеля, 2017. – 416 с.
5. Морозова Н.Е. Наставництво як процес формування особистості молодшого спеціаліста / Н.Е. Морозова // Науковий вісник УМО. – К. : ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2016. – Вип. 1, Ч. 1. – С. 317–327. URL : http://umo.edu.ua/images/content/institutes/imp/vydannya/visnyk_umo/vypuski/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96_%D0%B7%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BD%D0%B8%D0%BA_10_05_2016.pdf (Дата звернення: 10 травня 2020).
6. Новгородська Ю.Г. Особливості формування у майбутніх керівників дошкільних навчальних закладів управлінських умінь / Ю.Г. Новгородська // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2016. – № 1. – С. 195–199.
7. Освітньо-професійна програма «Управління навчальним закладом» для підготовки здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за спеціальністю 073 «Менеджмент» галузі знань 07 Управління і адміністрування. – Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2020. – 21 с. URL: https://duan.edu.ua/images/head/Quality_Edu/OPP_drafts/OPP_HEI_management_ma.pdf (Дата звернення: 10 травня 2020).
8. Kram K.E. Improving the mentoring process / K.E.Kram // Training and Development Journal. – 1985. – Vol. 39 (4). – P. 40–43.
9. Reiman A.J. & Edelfelt R.A. School-based mentoring programs : Untangling the tensions between theory and research [Electronic resource]. Research Report. 1990. № 90–7. 29 p. URL : <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED329520.pdf> (Accessed 10 May 2020).